

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
14

HELSINKI 2003

ISSN 1236-4304

Lappeenrannan Kirjapaino Oy 2003

Aulis E. Hakkarainen

Mitä Viipurin Kaksoislyseon pojista tuli

Viipurin Kaksoislyseo, joka 1930-luvulla tunnettiin yleensä paremmin Suomalaisen Lyseon nimellä, juontaa alkunsa vuonna 1874 perustetusta 4-luokkaisesta, suomenkielisestä Viipurin Reaalikoulusta. Tämä koulu muutettiin vuonna 1884 5-luokkaiseksi Viipurin Alkeiskouluksi. Nämä koulut toimivat Pohjosivallin kadun varrella vastapäätä linnaa sijaitsevassa rakennuksessa. Alkeiskoulu laajenneettiin v. 1891 valtion ylläpitämäksi 8-luokkaiseksi Viipurin Suomalaiseksi Reaalilyseoksi. Reaalilyseo muutettiin v. 1914 linjajakoiseksi kouluksi, jonka nimeksi tuli Viipurin Suomalainen Lyseo. Tämä koostui viiden alimman luokan muodostamasta keskikoulusta ja kolmesta ylimmästä linjajakoisesta, ylioppilastutkintoon johtavasta luokasta. Ylimmät luokat jakautuivat klassilliseen linjaan ja reaalilinjaan. Vuosina 1930-40 koulu toimi Viipurin Kaksoislyseo nimisenä. Reaalilyseolle valmistui vuonna 1896 koulurakennus Possenkadun ja Luostarinkadun kulmatontille. Syksystä 1923 alkaen koulu toimi talvisotaan saakka Hovioikeudenkadun varrella olevassa entisen venäläisen reaalikoulun rakennuksessa.

Kaksoislyseo oli Viipurin suurin oppikoulu ja kuului maamme suurimpiin. Oppilasmäärä vaihteli 1930-luvulla vuosittain rajoissa 643-715. Keskikoulussa oli kolme rinnakkaisluokkaa ja yläluokilla kaksi. Seuraavassa rajoitetaan käsittelemään ylioppilastutkintoon johtaneiden koulujen, Viipurin Suomalaisen Reaalilyseon, Viipurin Suomalaisen Lyseon ja Viipurin Kaksoislyseon oppilaiden kohtaloita. Näissä kouluissa oli kaikkiaan runsaat 4 300 oppilasta. Talvisodan jälkeen osa oppilaista jatkoi opintojaan seuraajakouluissa Helsingissä, osa lopetti koulunkäynnin ja osa jatkoi muissa kouluissa. Käytetyistä lähteistä ei ole ollut saatavissa tietoa 273:n oppilaan jatko-opinnoista, joten nämä on seuraavassa jätetty pois.

Selvitys perustuu entisten oppilaiden toimesta vuonna 1955 julkaistuun oppilasmatrikkeliin. Sen perustiedoston muodostaa koulun nimikirja, joka pe-

lastettiin Viipurista talvisodan aikana. Matrikelin tietoja on täydennetty eri ammattialojen matrikkeleista, Kuka Kukin On -kirjoista ja entisten oppilaiden haastatteluilla.

Vajaa kolmannes eli 31% oppilaista suoritti ylioppilastutkinnon ja neljännes päätti koulunsa keskikoulututkintoon. 6% oppilaista erosi lukioluokilta. Huomattava osa, eli 38% kaikista oppilaista, erosi koulusta keskikouluvaiheessa ennen viidettä luokkaa. Osa näistä on siirtynyt johonkin muuhun kouluun, mutta pääosa on jättänyt koulunsa kesken. Syy keskikoulun keskeyttämiseen saattaa löytyä oppilaiden kotitaustasta. Viljo Nissilän vuoden 1946 muistojulkaisussa esittämän selvityksen mukaan 31% oppilaiden vanhemmista oli käsityöläisiä, työnjohtajia, työmiehiä, torppareita ja maatyömiehiä. Maanviljelijöiden osuus oli 7%. Vanhempien halu kouluttaa lapsiaan oli suuri, mutta taloudelliset resurssit saattoivat loppua varsinkin ns. pulavuosina 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa. Kouluvaikeuksiin oli harvoin saatavissa apua kotoa. Vähävaraisten kotien lasten luokalle jääminen johtikin usein koulun keskeyttämiseen.

Ylioppilastutkinnon suorittaneiden jakautuminen eri ammattiryhmiin selviää seuraavasta asetelmasta. Ryhmittely on suoritettu ensimmäisen tutkinnon tai työpaikan mukaan.

Upseerit	12%
Dipl.ins. ja arkkite.	11%
Lakimiehet	9%
Metsänhoit. ja agron.	9%
Fil. ja valt.kand.	9%
Ekonomit	8%
Lääkärit	4%
Teologit	3%
Insin. ja merkon.	3%
Kansakoulunopett.	3%
Poliisi- posti- ja rautatievirk.	5%
Liike-elämän palvel.	6%
Kesken opintoja kuolleet	6%
Muut	4%
Tuntematon	8%
Yht.	100%
	1262 henkilöä

Kadettikoulusta tai vastaavasta valmistuneiden upseerien osuus oli suurin. Isänmaallisuuden ja maanpuolustuksen arvostus oli 1920- ja 1930-luvuilla oppilaiden keskuudessa korkealla ja sotien aikana kiinnostus upseeriuraa kohti kasvoi. Sotien jälkeen monet aktiiviupseerit siirtyivät muille aloille. Teknillisestä korkeakoulusta valmistuneiden, insinöörien ja arkkitehtien osuus on lähes samansuuruinen kuin upseerien. Lakimies-, metsänhoitaja- ja agronomi-, filosofian ja valtiotieteen kandidaatti- sekä ekonomitutkinto olivat seuraavaksi yleisimmät. Näiden tutkintojen osuudet olivat samansuuruiset, 8-9%. Metsänhoitajien ja agronomien ryhmässä metsänhoitajat ovat enemmistönä. Lääkärien ryhmässä ovat mukana myös hammas- ja eläinlääkärit. Ryhmään Muut sisältyvät mm. apteekkarit, sanomalehtimiehet ja taiteilijat. Yliopistossa, teknillisessä korkeakoulussa ja kauppakorkeakoulussa akateemisen loppututkinnon suorittaneiden osuus oli 53% kaikista ylioppilastutkinnon suorittaneista. Kesken opintoja kuolleet ovat lähinnä sodissa kaatuneita. Vapaussodassa kaatui 29 ja vuosien 1939-1945 sodissa 307 entistä oppilasta.

Keskikoulun suorittaneiden tulokset ovat vain suuntaa-antavia, sillä niiden osuus, joiden toiminnasta koulun jälkeen ei ole tietoa, oli 41%. Insinööri, merkonomi, rautatievirkamies, konttoristi ja rakennusmestari näyttäisivät olleen yleisimmät ammattinimikkeet.

Vuoden 1928 ylioppilaat, joiden luokanvalvoja oli O.J. Brummer, 60-vuotiskouksessaan v. 1988. Läsä 2 dipl.insinööriä, 2 teologia, 1 fil. maisteri, 1 lääkäri, 1 metsänhoitaja ja 1 varatuomari. (Kuva Studio-Eira)

Yksityiskohtainen tarkastelu osoittaa, että oppilaiden joukosta löytyy miestä "lähes joka lähtöön". Näkyvimmälle postille kohosi Lauri Kristian Relander, agronomi ja fil. toht., joka oli tasavallan presidenttinä vuosina 1925-30. Hän pääsi ylioppilaaksi vuonna 1901. Ministerin postia ovat hoitaneet Teuvo Aura, Lennart Heljas, Viljo Luukka, Penna Tervo, Paavo Widing ja Johannes Virolainen. Heljas ja valtioneuvos Virolainen ovat olleet myös eduskunnan puhemiehinä. Mainittakoon, että vuoden 1918 kansanvaltuuskunnan raha-asiaain valtuutettu, fil.kand. Jalo Kohonen oli koulun oppilaana vuosina 1895-1903. Hän hävisi sittemmin Stalinin puhdistuksissa. Oppilasluettelosta löytyy maaherra Väinö Meltin nimi.

Upseerit menestyivät urallaan hyvin. Kaksitoista kadettikoulun käynnyttä upseeria saavutti kenraalin arvon ja 29 everstin arvon. Kaksi kenraalia sai alkuopetuksensa tsaarin Venäjällä ja yksi keisarillisessa Saksassa. Kenraalit selviävät seuraavasta asetelmasta:

Helenius Ilmari, kenraalimajuri	koulussa	1891-1900
Helminen Frans, kenraaliluutnantti	"	1904-1912
Ilmola Paavo, kenr.luutn.	"	1924-1934
Junttila Paavo, kenr.luutn.	"	1934-1939
Leppälä Ilmari, kenr.luutn.	"	1927-1933
Lindeman Carl Olof, kenr.luutn.	"	1921-1922
Matikainen Unto, kenr.luutn.	"	1926-1936
Mielonen Unto, kenr.majuri	"	1925-1934
Miettinen Martti, kenr. luutn.	"	1915-1923
Oesch Lennart, kenr.luutn.	"	1904-1908
Pöyhönen Kauko, kenr.luutn.	"	1929-1938
Sarmanne Kai, kenr.luutn.	"	1930-1938
Saukkonen Tauno, kenr.majuri	"	1917-1923
Sihvo Aarno, kenr.luutn.	"	1935-1936
Viita Raimo, kenr.luutn.	"	1939-1940

Lääkintäkenraalimajuri Martti Karvonen oli puolustusvoimien ylilääkäriä ja lääkintäkommodori Ahti Poikolainen merivoimien ylilääkäriä.

Mannerheim-ristillä palkittiin sotien aikana neljä koulun entistä oppilasta: Lennart Oesch, Martti Miettinen, Leevi Moisander ja Ahti Vuorensola. Jääkäripataljoona 27 riveissä Saksassa oli 12 Suomalaisen Lyseon kasvattia. Eräät jääkärit kävivät myöhemmin ko. koulua yksityisoppilaina.

Vuoden 1936 ylioppilaat 25-vuotiskokouksessaan. Läsnä 6 rautatievirkamiestä, 4 ekonomia, 4 upseeria, joista 1 kenraali ja 2 everstiä, 3 dipl. insinööriä ja arkkitehtiä, 2 insinööriä, 1 fil. tohtori, 1 lääkäri, 1 metsänhoitaja, 1 poliisivirkamies, 1 varatuomari, 1 voimistelunopettaja. Luokanvalvojana prof. Viljo Nissilä. (Kuvailaina Matti Kohvakalta)

Teologeista on mainittava piispa Erkki Kansanaho sekä kenttärovastit Erkki Hilke ja Rolf Tiivola. Rovasti Kustavi Lounasheimo teki pitkän päivätyön Viipurin tuomiokirkkoseurakunnassa. Dipl.ins. Kaarlo Harteva (Haartman), joka oli Jehovan todistajain toimitusjohtaja, pääsi ylioppilaaksi vuonna 1901.

Valtionhallinnon johtopaikoilla toimivat pääjohtajat Lauri Kantee (maamittaushallitus), Kalevi Sassi (rakennushallitus) ja Erkki Sunila (elinkeinohallitus). Sunila toimi myös valtakunnansovittelijana. Oskari Aution ja Heikki Mälkin lakimiesura päättyi hovioikeuden presidentin virkaan. Useita koulun oppilaita toimi kihlakunnan tuomareina, korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden jäseninä sekä eri ministeriöiden hallitusneuvoksina. Martti Lintulahti ja nuorinta oppilaspolvea edustanut Joel Pekuri työskentelivät ulkoasianhallinnossa suurlähettiläinä.

Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten professoreiden joukosta löytyy toista kymmentä koulun entistä oppilasta. Näistä on mainittava Teknillisen Korkeakoulun professorit Olli Kivinen, Uolevi Konttinen, Aarre Putkonen ja Väinö Sihvonen, joka sai surmansa talvisodan ensimmäisenä päivänä korkeakoulun pommituksessa. Professoreiden ryhmään kuuluvat maantieteilijä Leo Aario, nimistöntutkija, prof. Viljo Nissilä, geologi Kaarlo Neuvonen, lääkärit Toivo Salmi ja Väinö Seiro, liikuntafysiologi Esko Karvonen, metsätaloustieteilijä Vilho Pöntynen, ravitsemustieteilijä Toivo Rautavaara ja eläintieteilijä Kaarlo Valle.

Useat oppilaat tekivät elämäntyönsä koululaitoksen piirissä, oppikoulun tai kansakoulun opettajina. Koululaitoksen johtopaikoilla vaikuttivat kouluneuvokset Aarne Huuskonen, Esko Pennanen ja Aarno Salervo sekä kotiteollisuusneuvos Toivo Salervo.

Rautatielaitos oli monien entisten oppilaiden työpaikka. Tehtävät olivat monenlaisia, mutta tavallisin näyttää olleen ylioppilaiden ja keskikoulun käyneiden kohdalla punalakkisen asemapäällikön ja sähköttäjän vakanssi. Varatuomari Väinö Tervo oli rautatiehallituksen liikenneosaston johtaja ja laulajana tunnettu Erkki Tarvonen liikennetarkastaja. 1930-luvulla koulua käynyt Tapio Sormunen päätti työuransa Helsingin asemapäällikkönä.

Talouselämän vaikuttajien joukossa on ollut useita koulun entisiä oppilaita. Vuorineuvoksen arvonimellä on palkittu Tapio Koski, Viljo Luukka, Hugo Vasarla ja Paavo Viding. Koski oli Keskon pääjohtaja ja muut kolme SOK:n pääjohtajia. Professori Teivo Pentikäinen, joka ansioitui eläkejärjestelmämme luojana, oli eläkevakuutusyhtiö Ilmarisen toimitusjohtaja. Dipl.ins. Ilmari Koskinen johti aikoinaan Rauma-Raahe Oy:tä, josta myöhemmin tuli Rauma-Repola Oy. 1930-luvun lopulla koulunsa aloittaneista dipl.ins. Niilo Hakkarainen johti Yhtyneet Paperitehtaat Oy:tä, varatuomari Antti Pelkola rakennusosuuskunta Hakaa ja teollisuusneuvos, dipl.ins. Yrjö Toivola Vaisala Oy:ta. Varatuomari Teuvo Aura oli Postipankin pääjohtaja ja Penna Tervo Suomen Pankin johtokunnan jäsen. Kauppatiet. maist. Kalevi Tilli kuului Yhdyspankin johtokuntaan ja oli monien eri toiminimien johtoelimissä. Kauppaneuvos, metsänhoitaja Leo Jouhki kehitti Thomén Metsätoimistosta Venäjän kauppiaan erikoistuneen Thomesto Oy:n. Metsäpäälliköt, metsäneuvokset Santeri Sauvo, Yrjö Simola ja Reino Valkama sekä metsäneuvos Ilmari Renko ja professori Antti Tanttui tekivät elämäntyönsä metsäalan johtotehtävissä. Kauppaneuvos, metsänhoitaja Leo Jouhki kehitti Thomén metsätoimistosta nimenomaan Venäjän kauppiaan erikoistuneen Thomesto Oy:n. Allekirjoittanut vastasi metsätöitä ja niiden kehittämistä tutkivan Metsätehon toiminnasta. Ylimetsänhoitaja Rolf Arnkil, joka 1960-luvulla tunnettiin syvämietteisistä kirjoistaan, oli koulun oppilaana talvisodan syttyessä. Agonomi, maanviljelysneuvos Pavo Olkinuora johti Keskon koneryhmää ja agronomi Martti Kurki Viljavuuspalvelua.

Yksityisyrittäjistä on mainittava kauppaneuvokset Reino Lemmetty (vaatekauppa), Bertil Vahlgren (vaateteollisuus) ja Jorma Soiro (hotelli- ja ravintola-ala) sekä teollisuusneuvokset Olavi Häyrynen (rakennusala), Viktor Kuusakoski (metalliteollisuus) ja Lauri Viding (rakennusala). Kauppaneuvos Severi Saarinen johti Rautatiekirjakauppaa. Professori, dipl.ins. Leo Suurla ansioitui Oy Rastor Ab:ssa uusien liikkeenjohtomenetelmien kehittäjänä ja ylempään johdon kouluttajana sekä liikkeenjohdon konsulttina.

Vaikka käytännön elämää palvelevilla reaaliaineilla oli opetuksessa keskeinen asema, taiteilijoiden joukosta löytyy useita entisiä oppilaita. Kuvataiteilijoista on tuotava esiin mm. prof. Aimo Kanerva, Onni Mansnerus, Olli Miettinen, Aarne Nopsanen, prof. Erkki Tantt, Topi Wikstedt, ja nuorinta oppilaspolvea edustava prof. Erik Bruun. Prof. Olli Valkonen oli Ateneumin taidemuseon intendenttinä. Musiikin alalla niittivät mainetta säveltäjänä ja urkurina prof. Armas Maasalo sekä viulistina Heimo Haitto. Eläinlääkäri Yrjö Kokko ja Armas J. Pulla tunnetaan kirjailijoina. Kokon nimenomaan Lapin aiheiset kirjat olivat aikansa myyntimenestyksiä. Heimo Lepistö, Esko Mannermaa ja Heikki Savolainen ansaitsivat kannuksensa näyttämötaiteen piirissä. Agronomi Reino Tolvanen kunnostautui "Tuntemattoman sotilaan" ensimmäisen filmiversion alikersantti Rokkana. Taikuri Solmu Mäkelä oli koulussa vuosina 1934-1939. Veroeksperttinä tunnettu varatuomari Antti Riikonen esiintyi viipurilaisten juhlissa pianistina.

Todisteena koulun opetuksen tasosta voidaan pitää mm. sitä, että fil.maist. Eino Parikka, vuoden 1922 ylioppilas, oli suurta suosiota radiossa 1960- ja 1970-luvulla saavuttaneen Viisasten kerhon jäsen.

Urheilulla oli vankka asema koulussa ja oppilaiden vapaa-ajan harrastuksissa. Jalka-, jää- ja pesäpallo olivat suosituimpia lajeja. "Harmaiden susien" 1920-luvun legendaarisessa jääpallojoukkueessa, samoin kuin 1930-luvun Suomi-Ruotsi jääpallomaatotteluissa, oli useita Suomalaisen lyseon ja Kaksoislyseon oppilaita. 1930-luvun palloilijoista on mainittava Samppa Lampu, Pentti Lappalainen, Heikki Loikkanen, Mauno Siren, Peti Turopainen ja Leo Tukiainen. Voimistelijat Jaakko Kunnas, Mauri Noroma (Nyberg) ja Einari Teräsvirta kuuluivat aikoinaan maamme olympiajoukkueeseen. Arkkitehti Einari Teräsvirta voitti koulupoikana pronssimitalin Los Angelesin olympialaisissa v. 1932.

Edellä on esimerkinomaisesti käsitelty Kaksoislyseon kasvattien koulun jälkeistä uraa. Se on jouduttu keskittämään lähinnä urallaan hyvin pärjänneisiin. Tietoa kaikkien oppilaiden vaiheista ei ole saatavissa eikä ole mahdollista saadaakaan. Voidaan kuitenkin todeta, että Viipurin Kaksoislyseon oppilaat ovat kukin omalla alallaan antaneet merkittävän panoksen maamme itsenäisyyden luomisessa ja turvaamisessa sekä sen kehittämisessä nykyiseksi hyvinvointiyhteiskunnaksi. Kiitos tästä lankeaa päteville ja asiantuntevalle - kylläkin vaativalle - opetukselle, joka antoi hyvät eväät myöhemmälle toiminnalle. Koulun opetus päättyi 30.11.1939 ja nuorimmatkin oppilaat ovat jo poistuneet työelämästä.

Lähdekirjallisuus

Viipurin Suomalainen Reaalilyseo, Suomalainen Lyseo, Kaksoislyseo 1891-1941. Muisto-julkaisu. Helsinki 1946.

Viipurin Suomalainen Lyseo 1874-1940. Viipurin Realikot ry. Pieksämäki 1955.

Kuka Kukin On. Aikalaiskirja eri vuosilta.

Diplomi-insinöörit ja arkkitehdit. Matrikkeli eri vuosilta.

Ekonomimatrikkeli - Ekonommatrikel. Eri vuosilta.

Kadettiupseerit 1920-1985. Kajaani 1985.

Suomen lakimiehet - Finlands jurister. Matrikkeli eri vuosilta.

Suomen lääkärit - Finlands läkäre. Matrikkeli eri vuosilta.

Suomen metsänhoitajat - Finlands forstmästare. Matrikkeli eri vuosilta.